

Het geloof in de overwinning op de dood

Het beroemde visioen van de herleving der verdorde beenderen, zoals dat is beschreven in Ez. 37:1-10, is vanouds verbonden met het geloof in de opstanding der doden. Men is zich over het algemeen wel bewust van het feit dat deze profetie de herleving van Israël als natie door de terugkeer uit de ballingschap betreft. Maar – zo redeneerde al Tertulianus – het gebruik van het beeld van een dodenopwekking zou alle overtuigingskracht missen als men niet geloofde in de reële mogelijkheid van zo'n dodenopwekking. In de historisch-kritische bijbelwetenschap is deze opvatting bestreden met het argument dat het geloof in de opstanding der doden pas enige eeuwen later opstond. De oudste tekst waarin dat geloof expliciet ter sprake komt zou Dan. 12:2 zijn; een tekst die bijna vier eeuwen jonger is.

De laatste tijd echter, gaan er steeds meer stemmen op die pleiten voor een hogere ouderdom van het geloof in de opstanding der doden. Er zijn aanwijzingen voor dat het een rol speelde in de confrontatie tussen de oorspronkelijke godsdienst van Kanaän en de godsdienst van Israël. Een sleuteltekst hierbij is Hos. 5:8-6:6. In deze tekst vinden we een tweespraak, in de weergave van Hosea, tussen het volk en de profeet. Op het vernietigende oordeel over Efraïm en Juda in 5:8-15 reageert het volk door aan te kondigen dat het zal terugkeren tot de Here. Daarbij spreekt men het vertrouwen uit dat God zijn volk 'na twee dagen zal doen herleven, ten derde weer zal oprichten' (Hos. 6:1). Net zoals in Ez. 37:1-14 wordt de redding van het volk door God omschreven als een opwekking uit de dood. Nu is aangetoond dat deze beeldspraak in Hos. 6:2 regelrecht ontleend is aan de Kanaänitische Baälcultus. Het hoogtepunt van die cultus is viering op het nieuwjaarsfeest van de overwinning op de dood door Baäl. Men geloofde dat deze vruchtbaarheidsgod tijdens de onvruchtbare zomer in de dodenwereld vertoefde. Zijn terugkeer in het land der levenden markeerde het begin van de vruchtbare tijd in de herfst. Op zijn driedaagse reis van de doden naar de levenden nam Baäl ook de vooraanstaande doden met zich mee, zodat dezen zouden kunnen delen in de feestvreugde tijdens het nieuwjaarsfeest.

Het is te begrijpen dat een dergelijke verwijzing door het volk in Hos. 6:2 niet acceptabel is. Deze vermenging met de Baälcultus wordt met nadruk van de hand gewezen (Hos. 6:4-6). De God van Israël laat zich niet op een dergelijke wijze vastleggen. Ezechiëls visioen is onmiskenbaar verwant aan Hos. 6:2. Maar hier wordt de verwijzing naar de opwekking der doden wel geaccepteerd. De reden voor deze gewijzigde opstelling is de volstrekt andere benadering

van dit geloofsgoed door de profeet Ezechiël. Tegenover de vanzelfsprekendheid waarmee het volk volgens Hos. 6:2 aanneemt dat God wel zal omslaan, zoals dat immers ook gebeurt bij Baäl, staat de terughoudendheid van Ezechiël. Op de vraag van God of hij in staat zal zijn de dorre beenderen, waarmee de Israëlieten zich blijkbaar gelijkstellen (v.11), zal kunnen doen herleven, antwoordt Ezechiël: 'Here, Here, gij weet het'. In plaats van God te willen vastleggen op een voorspelbaar heilvol handelen, zoals dat gebeurt in een natuurgodsdienst, houdt Ezechiël vast aan de volledige vrijheid van God. Hier komen we dan toch bij de kern van de zaak, als het gaat om het joods-christelijke geloof in de opstanding der doden. Deze spreekt op geen enkele manier vanzelf. Daarom is het riskant om in dit verband argeloos te spreken van zaad dat gezaaid wordt om weer op te komen of van een onsterfelijke ziel. Het geheim van de overwinning op de dood ligt uitsluitend in God zelf.

Het nieuwe Israël

Het moge duidelijk zijn dat mijns inziens Ez. 37 van fundamentele betekenis is voor een juiste benadering van het geloofsgoed betreffende de opstanding der doden. Dat neemt niet weg dat men dit visioen moet zien als een onderdeel van de aankondiging van Israëls terugkeer uit de ballingschap. Het is een onderdeel van de heilsboodschap in c.36-39 van de schepping van een nieuw Israël, waarop de inzettingen van c. 40-48 van toepassing zijn. Het herstel en de loutering van Israël was al op indrukwekkende wijze geprofeteerd in c.36. Maar blijkbaar was dit niet genoeg. Want volgens 37:11 reageerde het aangesproken volk uitermate futloos: 'Onze beenderen zijn verdord en onze hoop is vervlogen; het is met ons gedaan'. Daarbij moeten we bedenken dat de beenderen gezien kunnen worden als de zetel van iemands gevoel. Zoals dat bijvoorbeeld blijkt uit Ps. 6:3: 'Wees mij genadig, Here, want ik kwijn weg; genees mij, Here, want mijn gebeente is verschrikt'. Het antwoord op deze resignatie is het genoemde visioen van de herleving van de doodsbeenderen. Het is interessant om te zien hoe op deze manier het volk lijkt te mogen delen in de persoonlijke ervaringen van de profeet. Immers, ook van Ezechiël wordt bij zijn roepingsvisioen vermeld dat God hem op de voeten zette en hem bezielde met zijn geest (Ez.2:1-2; 3:24; vgl. 37:10). Daarbij komt dat beide visioenen in hetzelfde dal lijken te zijn gelokaliseerd (3:22; vgl. 37:1). Zo wordt het volk op dezelfde wijze als de profeet betrokken bij de volstrekt verrassende bevrijding uit een benauwd bestaan dat ten dode leek gedoemd is te begrijpen dat Matteüs hierbij aansluit in zijn paasverhaal (zie 'Als is gelezen' op de paasmorgen).

18/19 april 1987

nachtlezing:

Ezechiël 37

Psalm: 54

Torah: Exodus 13:17 t/m 14:14

klassiek:

psalmwoord bij de gaven en aan tafel:

Ps. 117 en 1 Kor. 5:7-8

epistel: Coloss. 3,14

zondagslied: LB gezang 346 'Ter maaltijd van het lam gereed'

evangelie: Matteüs 28:1-7

in het nieuwe lectionarium:

zeven profetieën met psalmen;

tenslotte Psalm 42 (R vs 2)

Romeinen 6,3-11

vers voor het evangelie: Ps. 118:1-2;

16 ab; 17:22-23

Matteüs 28,1-10

thema:

Staat op en strijdt de goede strijd

kleur: wit

gebed

(Domekerk Utrecht, naar Book of Common Prayer)

Gedoopt

in de dood van uw Zoon,

onze Heer en Heiland

Jezus Messias -

vragen wij, o God,

met Hem begraven te mogen worden

en geleid

door de poorten van het dodenrijk

tot een nieuw leven.

Door Hem,

die voor ons is gestorven,

begraven en

opgestaan uit de doden,

uw Zoon Jezus Messias,

onze Heer.

(Romeins missaal)

God,

Gij verlicht deze heilige nacht

door de glorievolle verrijzenis

van de Heer.

Verlevendig in uw Kerk

de geest van het kindschap

en geeft dat wij, naar lichaam en geest

vernieuwd,

U steeds in volle overgave dienen.

Door onze Heer, Jezus Christus.

voorbede gevraagd

(Oecumenische gebedskalender)

voor Albanië

Ez. 37 was vanouds een van de vele lezingen van de Paaswake. Na de lezing werd dit gebed gebeden (vertaling Adem van het Jaar):

*Here God,
uit al de Schriften onderwijst Gij ons,-
daar is het Oude zo goed als het Nieuwe Verbond,
om de geheimen van het Paasfeest te leren vieren.
Geef ons Uw barmhartigheid te verstaan;
dan zullen wij uit de gaven
die ons nu reeds in handen zijn gelegd,
in de verwachting der toekomstige worden gesterkt.
Door Uw Zoon Jezus Christus, onze Heer,
die met U en de Heilige Geest, één enig God,
leeft en regeert in eeuwigheid. Amen.*

Het is goed, dat Ez. 37 nu niet los staat en na Ez. 36 komt; het misverstand, dat het om de opstanding der doden zou gaan zonder meer, kan dat niet overeind blijven: het gaat om het herstel van de sjaloom tussen God en zijn volk, om het weten, dat hij de Heer is en alles nieuw maken zal. Dat kan ook een vers als psalm 80:1, waar de vuurkolom de weg wijst; dat kan een lied als lied 57 uit Zingend Geloven, dat opnieuw een bewerking is van de grootse scheppingslofzang van de jongelingen in het vuur; dat kunnen vooral tenslotte alle lezingen samen.

En zo verstaan wij in deze nacht van waken onze doop, teken van overwinning, voor eenmaal en voorgoed in ons leven geplaatst, in zijn naam.

Albanië

Heer God, in Uw schepping heeft u ons een beeld gegeven van Uw eeuwige Majesteit.
De ruwe bergen, machtig, onveranderd, zij spreken van U.
De oneindigheid van de ruimte wordt gemeten door Uw hand.
De gouden schijn van de middagzon is minder glorieus als Uw aanschijn.
Heel de aarde is vol van Uw glorie.
Heer God, bevrijd ons opdat wij U glorie mogen bezingen.
Ons hart verlangt de eeuwige God aan te raken,
want U, Heer, heeft ons geraakt.

Uit 'Pray today', David Smith

Bij het verhaal van vandaag krijgen we te maken met vragen over de preciese afbakening van de tekst. Op het eerste gezicht lijkt het allemaal nogal duidelijk. De vertelling over de 'eerste dag' (28:1-10) wordt omsloten door twee perikopen over de bewaking van het graf (27:62-66 en 28:11-15), waarvan de eerste héél uitdrukkelijk het kader van de gebeurtenissen van Pasen aangeeft alsmede de centrale formuleringen van het paasverhaal voorbereidt.

De vrouwen. De veiligheidsmaatregelen die de hogepriesters en Farizeeën met toestemming van Pilatus (vs 66) treffen, staan in fel contrast met de beide Maria's die in vs 61 al 'tegenover het graf' als wachters functioneren.

Na 'van verre' te hebben toegezien (vs 55) komen beide Maria's naderbij (vs 61) en nemen plaats 'tegenover het graf'; en op de beslissende dag komen ze nog dichterbij: 'naar het graf kijken' (28:1). Hun cirkelgang rondom Jezus vernauwt zich van dag tot dag. Het zou alle mannen die zich bezig houden met de verkondiging van dood en opstanding van Jezus te denken moeten geven, dat het bij Matteüs (maar ook elders in de evangeliën) uitdrukkelijk de vrouwen zijn die op cruciale momenten de elementaire taken vervullen. Zij zijn – wellicht tegen alle joodse wetgeving in – de getuigen; zij zijn het ook die als herauten het goede nieuws aan de broeders en leerlingen moeten overbrengen.

Waar begint het paasverhaal? Er zijn mijns inziens verschillende aanwijzingen, dat we met het oog op Paasmorgen moeten beginnen te lezen in Mat. 27:50 en niet, zoals Breukelman in zijn onlangs verschenen *Bijbelse Theologie* (deel 1, 168) bepleit, in Mat. 27:55: De vertelling van Paasmorgen spreekt over aardbeving (28:2) en beven (28:4), en grijpt daarmee terug naar dezelfde motieven in 27:54 en 27:51. Het zijn tekenen van het aanbreken van de messiaanse tijd. (*kai idou* in 27:51; 28:2.7.9) Het is daarom ook geen toeval, dat bij de intocht van Jezus in Jeruzalem 'de hele stad beefde' (Mat. 21:10). Ook het verhaal van de storm op het meer (Mat. 8:23-27) vertoont alle trekken van een paasvertelling (vgl. 'Hij echter sliep', vs 24). Dat het paasverhaal al lang vóór Mat. 28:1 begint kunnen we ook opmaken uit 27:53, waar immers al sprake is van 'zijn verrijzenis'. En zou het in dat verband toeval zijn, dat Matteüs ons niet precies meedeelt waar de honderdman en de zijnen *de wacht houden* (hetzelfde woord als in 28:4)? Hetgeen de evangelist ons duidelijk wil maken is, dat Jezus' opstanding op het kruis een aanvang neemt.

Het springt daarbij nogal in het oog, dat de verrezen op geen enkele wijze wordt beschreven; alléén de naam Jezus wordt gebruikt. Opvallend is wél, dat Jezus via een *praesens historicum* (vs 10) de woorden herneemt die de engel in vs 5-7 heeft gesproken. Bij Matteüs zet Jezus zélf de paasverkondiging in gang: de verrezen is zelf 'Urheber' van de paasboodschap.

Du Menil du Buisson, Les peintures de la synagogue de Doura-Europos.

De bedreiging van het nieuwe Israël

Zoals het visioen van Ez. 37:1-10 beschouwd kan worden als een antwoord op de negatieve reactie van het volk (v. 11) op het heilswoord en c. 36, zo is op haar beurt de profetie over Gog in c. 38-39 bedoeld om de twijfel die nog restte over de levensvatbaarheid van het nieuwe Israël uit te bannen. Deze profetie spreekt over de tijd dat de belofte van de terugkeer uit de ballingschap is vervuld. Israël is weer thuis en leeft weer in vrede (38:8). Maar hoelang zal dat duren? De ervaring leert toch dat zoiets niet blijvend is. Hier ligt wellicht ook de actualiteit van deze lezing juist op paasmorgen. Steeds opnieuw komt de vraag op of Jezus' opstanding uit de dood niet slechts een eenmalig gebeuren is geweest, zonder zichtbare consequenties voor de tijd daarna. De profetie over God kan men zien als het antwoord op een soortgelijke vraag ten aanzien van de herrijzenis van Israël uit het graf van de ballingschap.

Het is in dit verband overigens opmerkelijk dat in Op. 20 de strijd tegen Gog (v. 8) eveneens plaatsvindt nadat een deel van de doden is opgestaan (v. 4-6). Wie het uithoudingsvermogen van de kerkgangers niet al te zeer op de proef wil stellen kan de lezing zonder problemen verkorten. Er komen in deze hoofdstukken nogal wat thema's aan de orde. Zonder de kern van het verhaal aan te tasten kan men er gevoeglijk enkele weglaten. Op deze zondag zou men zich kunnen beperken tot 38:1-9 en 39:1-16.

De bedreiging van het nieuwe Israël is gepersonifieerd in de gestalte van Gog, een koning uit het noorden. De identiteit van deze 'grootvorst' blijft in het vage. Het is niet uit te sluiten dat dit ook de bedoeling van de profeet was. Het zou een toespeling kunnen zijn op de koning van Babel. Hem in dit verband bij de naam te noemen zou immers riskant zijn voor de profeet die zelf in Babel vertoeft. Het is ook mogelijk dat Ezechiël hier meer in het algemeen over de bedreiging van het nieuwe Israël wil spreken: kome wat komt, God zal zijn volk bijstaan.

Zoveel is duidelijk dat Ezechiël zich beroept op een eerdere profetie van Jeremia. Deze sprak over de komst van een meedogenloos volk uit het Noorderland, van het uiterste der aarde (Jer. 6:22). Daar ligt ook het land waar Gog vandaan komt, Magog, Mesek en Tubel (vgl. ook Gen. 10:2-5). Ezechiël kondigt aan dat Jeremia's sombere profetie inderdaad in vervulling zal gaan (vgl. Ez. 38:17 en 39:8). In zoverre bevestigt het de pessimistische vermoedens betreffende de toekomst van het nieuwe Israël. Maar Ezechiël plaatst deze profetie in een geheel nieuw kader. Vanaf het begin heeft de Here Gog in de hand. Hij roept hem op en laat hem daarna ook weer ondergaan. In feite

dient Gog slechts één doel, namelijk om wijd en zijd duidelijk te maken wie de God van Israël is (vgl. 38:23 en 39:6-7).

De afrekening met de doodsvijand

Gog treedt alleen maar op om duidelijk te maken dat de machten die hij vertegenwoordigt hebben afgedaan. Om deze reden wordt er waarschijnlijk ook zoveel aandacht besteed aan de verwijdering van God en de zijnen. De verbranding van hun wapentuig zal maar liefst zeven jaar in beslag nemen (39:9-10). Zo wordt het een teken van de beëindiging van de duistere macht van het kwade (vgl. ook Jes. 9:4 en Ps. 46:10). Veelzeggend is ook de beschrijving in 39:11-16 van de manier waarop Gog en consorten zelf worden opgeruimd. Deze verzen zijn duidelijk verwant aan Ez. 32:17-32, een 'klaaglied' over de gevallen helden van de dreigende buurvölker.

Maar nog interessanter is een vergelijking met Ez. 37:1-14. De relatie tussen deze pericopen blijkt al uit het feit dat beide spreken over de doden en hun graf. Ze doen dat echter op volstrekt verschillende wijze. Men zou 39:11-16 kunnen beschouwen als de negatieve tegenhanger van Ez. 37:1-14: in plaats van de herleving der beenderen komt in Ez 39 de definitieve verwijdering van de stoffelijke resten van Gog en zijn menigte.

In 39:14 en mogelijk ook v. 11 worden deze gesneuvelde vijanden van Israël 'doortrekkenden' genoemd. In de Kanaänitische godsdienst was dat een bekende aanduiding van de dodengeesten die in het gevolg van Baäl de doodsrivier weer overstaken om terug te keren in het land der levenden (zie de aantekeningen bij Ez. 37). Door de definitieve afrekening, is hen deze mogelijkheid echter voorgoed ontnomen.

Dit sluit aan bij wat bij Ez. 37 werd opgemerkt over de verwachtingen ten aanzien van de overwinning op de dood. Uiteindelijk heeft geen mens greep op het heil. Dat was de ervaring van het stukgelopen Israël. En men zou kunnen zeggen dat dit ook de ervaring is die wij op Goede Vrijdag opdoen. In deze leegte vallen wij terug op de diepste grond van ons bestaan: 'In uw handen beveel Ik mijn geest'. Het antwoord op de vraag of er dan nog toekomst is, ligt geheel en al bij God: 'Here, Here, Gij weet het' (Ez. 37:4).

V de overwinning over Gog

19 april 1987

zondagsezing:

Ezechiël 38
Psalm: Exodus 15
Torah: Exodus 14:15-31

klassiek:

psalmwoord bij de intocht: Ps. 139:18.5-6 of Lc. 24:34
bij de gaven en aan tafel: Ps. 76 (9-10) en 1 Kor. 5:7-8
epistl: 1 Kor. 5:7-8
zondagslied: LB gezang 203, EB S17 'Die in de dood gebonden lag'
evangelie: Marcus 16:1-7

in het nieuwe lectionarium:

Handelingen 10:34a-43
Psalm 118 (R vs 24)
Kol. 3:1-4v
vers voor het evangelie: Ps. 118:1 of 1 Kor. 6:6b-8
Johannes 20:1-9

zondagsschool en kinder(neven)dienst:

Exodus 12:34-51 en Matteüs 28:1-10

thema:

Staat op en strijdt de goede strijd.

kleur: wit

gebed

(Romeins missaal)

God,
vandaag hebt Gij
ons de toegang tot het eeuwig leven
ontsloten,
want uw eniggeboren Zoon
heeft de dood overwonnen.
Wij vragen U
bij deze viering van zijn verrijzenis:
vernieuw ons door uw Geest
om met Hem te verrijzen
tot het Licht van het leven.
Door onze Heer, Jezus Christus.

(vert. Adem van het jaar)

Heer God,
op deze blijde dag
hebt Gij ons de toegang gebaad
tot Uw toekomst
overwonnen is de dood,
door de overmacht
van uw eniggeboren Zoon.
Blijf ons bemoedigen en bijstaan
nu wij door uw Geest
tot leven zijn gewekt
opdat wij ons door die Geest
ook laten leiden.
Door Uw Zoon Jezus Christus.

(Huub Oosterhuis, Bid om vrede)

God, voor allen die geboren worden
hebt Gij het onmogelijke gedaan.
Wat geen oog heeft gezien,
wat in geen mens is opgekomen,
dat hebt Gij bereid
voor allen die U zoeken:
Jezus, de zoon der mensen,
opgewekt uit de dood.
Wij danken U
dat Gij ons hebt geschapen om zo te
worden begenadigd,
en dat Gij zijt zoals Gij zijt,
een God van levende mensen.

voorbede gevraagd

(Oecumenische gebedskalender)
voor Albanië

(Eerst) Paas(zon)dag

Over de liturgie

Op de eerste zondag van de veertig dagen spraken wij over het motief van de overwinning op de dood en alle anti-macht, dus ook zonde en schuld, alle helse ellende die ons van echt leven afhoudt. Vandaag staat Ez. 38 in het rooster, en het lijkt weer zo'n strijdverhaal als andere. Maar wij moeten ons niet vergissen: Gog van Magog was een begrip, een naam die rillingen over de rug deed lopen. Hij delft, naar Ezechiël's profetie, het onderspit, want God is Heer, halleluja. Hij mag pas terugkomen, als hij een heel ander koningschap erkend heeft, als ook hij in Gods toekomst – en allen met hem – hebben leren zien, wat het zeggen wil: Hij is de Heer. Dat vieren wij in de overwinning van Christus, zo jubelt elk paaslied; hoe verschillend ze ook alle zijn, daar gaat het over en om. Zo jubelt ook die oude Hippolytus in zijn eeuwig jonge preek midden in de paasviering:

*'Niemand bewene zijn armoede,
want voor allen staat het Koninkrijk open;
niemand beklage zich om zijn zonden,
de vergeving is met zijn dood begonnen;
niemand vreze de dood:
de Heer heeft er ons van bevrijd;
Hij heeft die ter aarde geworpen, toen zij Hem vasthielt;
Hij heeft verschrokken degenen die zijn vlees hebben aangeraakt;
de hel raakt in verwarring toen ze Hem ontmoette,
in verwarring omdat er met haar gesmeten werd;
zij greep een lichaam en bevond zich voor God
zij omklemde de aarde en ontmoette de hemel,
het zienlijke en belandde in het onzienlijke,
dood, waar is uw overwinning, uw prikkels,
Christus is opgestaan!'*

Malta

Ik loof U, God, om wat U doet aan mensen.
Ik loof U met een dankbaar hart
omdat wij U ter harte gaan.
Ik loof U omdat ik falen mag en steeds
opnieuw beginnen.
Ik loof U want in Jezus naam
komt U ons reddend naderbij:
van macht ontdaan, van heerszucht vrij,
de strijd gedaan, de dood geboeid;
Uw volk en Jezus broederschap:
zo zal het zijn, de nacht voorbij.
Met al mijn adem loof ik U.

Psalm 150

Als is gelezen

Matteüs 27:50 t/m 28:10

(K.S.)

De vervulling van de profetie van Ezechiël

Zoals in deze rubriek voor de paasnacht werd betoogd, verdient het aanbeveling om de lezing van het paasverhaal volgens het evangelie naar Matteüs te beginnen bij 27:50. Aan het feit dat wij in deze dagen ook Ez. 37 lezen, kan men een extra argument ontleen om ook Matteüs' beschrijving van met name de gebeurtenissen bij Jezus' sterven onder de aandacht te brengen. Matteüs is de enige evangelist die melding maakt van een zeer merkwaardige gebeurtenis ten tijde van Jezus' dood. Op het moment dat Jezus de geest gaf begon volgens Mt. 27:52-53 de aarde te beven, scheurden de rotsen, werden de graven geopend en werden vele heiligen opgewekt uit de dood. Na Jezus' opstanding zouden die herrezen heiligen aan velen zijn verschenen. Ook Jezus' opstanding zelf gaat gepaard met een aardbeving (Mt. 28:2).

Op deze wijze laat Matteüs niet alleen zien dat Jezus' dood en opstanding onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden, maar geeft hij ook aan dat deze gebeurtenissen het begin van de Messiaanse tijd markeren. Want volgens de Joodse traditie zou deze gepaard gaan met de opstanding der doden.

Het interessante is nu dat de evangelist hierbij aansluit bij de Messiaanse interpretatie van Ez. 37:1-14. Voor een goed begrip is het nodig om op te merken dat het 'geruis' en de 'beweging', waarvan sprake is in Ez. 37:7 en die strikt genomen op de samenvoeging der beenderen slaan, in de loop der tijden is opgevat als een aanduiding van een aardbeving. Daartoe geeft bij voorbeeld ook de Griekse vertaling van Ez. 37:7 in de Septuaginta aanleiding.

De relatie tussen Mt. 27:52-53 en Ez. 37:1-14 vinden we heel fraai geïllustreerd in een afbeelding van deze profetie welke is aangetroffen in een synagoge uit de derde eeuw in Dura-Europos, een plaats aan de Eufraat. We zien daar hoe door Gods hand de menselijke ledementen bijeen worden gevoegd. Er zijn ook duidelijke tekenen van een aardbeving zichtbaar. Zo ziet men op de achtergrond een gespleten rots met daarop een scheefgezakt huis. Men kan volgen hoe de doden langzamerhand tot leven worden gewekt. De verschillende fasen van de herrijzenis zijn afgebeeld. We zien verspreid liggende lichaamsdelen, samengevoegde lichamen. Deze worden aangeraakt door de gevleugelde levensgeest(en) en vervolgens door een hemelse hand opgericht. Het meest interessante detail is dat men de opgewekte doden ook ziet afgebeeld met witte gewaden, terwijl ze zich hebben verzameld aan de voet van de Olijfberg. Als zodanig komen zij ongetwijfeld overeen met de door Matteüs genoemde heiligen die aan velen (hoogstwaarschijnlijk in Jeruzalem) zijn verschenen na Jezus' opstanding.

Het is zeer aannemelijk dat een dergelijke interpretatie van Ez. 37:1-14 gemeengoed was ten tijde van Matteüs. We mogen ervan uitgaan dat Matteüs haar heeft gebruikt om de joodse lezers van zijn evangelie duidelijk te maken wat Pasen voor christenen betekent. En zo laat hij ook zien dat Jezus' dood en opstanding geen gebeuren op zich zijn, maar dat alle gelovigen hierbij zijn betrokken (Vgl. Rom. 6:3-11).

Het is te begrijpen dat bij zo'n ingrijpend gebeuren de aarde op haar grondvesten schudde (vgl. ook Op. 6:12; 11:13 en 16:18), want dit is het begin van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.